

5. Верховская, О.Р., Дорохина, М.В., (2012). Глобальный Мониторинг Предпринимательства: Национальный отчет, Россия.

List of used literature:

1. Klinova, M.A., (2014). Speculation and fartsovka in the USSR 1960-1980s: vectors of modern historiographic understanding, materials of the XII All-Russia. scientific. conf., dedicated. 90th anniversary of the Honored Scientist of Russia, Dr. Sciences, prof. A.V. Bakunin. Yekaterinburg, 4-5 December 2014: in 2 volumes. Yekaterinburg, 1, 78–83.
2. Dzhumanov, E. zhana. Aidaralieva G., (2013). CAFMI analyst group: An entrepreneur of Kyrgyzstan is perceived in society. Kyrgyzstan, Bishkek, 10.
3. Özkul, G., Örün, E., (2016). Girişimcilik ve İnovasyonun Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Araştırma. Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi Dergisi. Cilt: 5, Sayı: 2.
4. Kahya C., İmamoğlu I.K., 2015. Ekonomi Okuryazarlığının Girişimcilik Üzerindeki Rolü. İnternaional Journal of Social Science 39, 139-156).
5. Verkhovskaya, O.R., Dorokhina, M.V., (2012). Global Entrepreneurship Monitoring: National Report, Russia.

Рецензент: PhD, доц.м.а. Нажимудинова С.С.

УДК 336.1.07

DOI 10.33514/ВК-1694-7711-2020-1-68-71

Рашид Йылмаз

Экономика жана башкаруу институтунун аспиранты,
Эл аралык инновациялык технологиялар университети

Рашид Йылмаз

Аспирант Института экономики и менеджмента,
Международный университет инновационных технологий

Rashid Yilmaz

Postgraduate student of the Institute of Economics and Management, International
University of Innovative Technologies,

**БАЖЫ ОРГАНДАРЫНЫН ӨНУГУШУНДӨ ИННОВАЦИЯЛЫК
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫН РОЛУ**

РОЛЬ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАЗВИТИИ ТАМОЖЕННОГО ДЕЛА

**ROLE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE DEVELOPMENT OF CUSTOMS
CASE**

Аннотация: Макалада бажы тармагындагы инновациялык технологиялар бажы көзөмөлүнүн техникалык каражаттарын, бажы жагынан жол-жоболоштуруу жана көзөмөлүнүн технологиясын системалуу иштеп чыгууда жана өркүндөтүүдө, товарларды бажы чек арасы аркылуу өткөрүүдө мамлекеттик көзөмөлүнүн сапатын жогорулатуу, бажы

органдарынын ресурстарын натыйжалуу пайдалануу, кызматкерлердин эмгек шарттарын жакшыртуу максатында жүргүзүлүүчү жолдору каралган.

Аннотация: В статье рассматриваются инновационные технологии в области таможенного дела в области систематического развития и совершенствования технических средств таможенного контроля, технологии таможенного оформления и контроля, повышения качества государственного контроля за перемещением товаров через таможенную границу, эффективного использования таможенных ресурсов, улучшения условий труда.

Abstract: The article discusses innovative technologies in the field of customs in the field of systematic development and improvement of technical means of customs control, technology of customs clearance and control, improving the quality of state control over the movement of goods across the customs border, the efficient use of customs resources, and improving working conditions.

Негизги сөздөр: бажы кызматы, көзөмөл, өнүктүрүү, бажы тутуму, тышкы экономика, тышкы соода операциялары, инновациялык процесс

Ключевые слова: таможенная служба, контроль, развитие, таможенная система, внешняя экономика, внешнеторговые операции, инновационный процесс

Keywords: customs service, control, development, customs system, foreign economy, foreign trade operations, innovation process

XXI кылымдын башында дүйнөлүк сооданын өнүгүшү үчүн шарттардын өзгөрүшү тышкы экономикалык ишти жөнгө салуучу заманбап башкаруу тутумдарын жана технологияларын түзүүнү талап кылып келет. Тышкы сооданы жөнгө салуунун заманбап мамилелери дүйнөнүн бажы кызматтарынын жакынкы жылдардагы ишинин принциптерин аныктайт.

Буларга төмөнкүлөр кирет:

- бажы декларациясы жана көзөмөлү үчүн инновациялык технологияларды колдонуу;
- тышкы жана ички маалыматтарды жана бажы чөйрөлөрүн өнүктүрүү жана аларда маалымат алмашуу натыйжалуулугун жогорулатуу; бажы процесстерин моделдөө; бажы тутуму менен тышкы экономикалык иштин катышуучуларынын ортосундагы жаңы мамилелерди өнүктүрүү.

Кыргыз Республикасынын Евразия экономикалык бирлигине кириши, дүйнөлүк тышкы экономикалык тутумга жигердүү кошулушу, тышкы соода операцияларын жөнгө салуунун өсүшү, бажы тутумуна инновациялык технологиялардын киргизилишин талап кылат[1].

Ошондой эле, Кыргыз Республикасынын бажы кызматы мамлекеттик бюджеттин киреше бөлүгүнө олуттуу салым кошушу керек. Демек, бажы улуттук экономиканын көз карандысыз тармагынын өзгөчөлүктөрүнө ээ болот деп айтууга болот, мында мамлекеттик иштин салттуу түрлөрү менен катар, тейлөө тармагын кеңейтип, иштин инновациялык багыттарын өнүктүрүүнү талап кылат.

Кыргыз Республикасынын экономикалык өнүгүүнүн инновациялык принцибине өтүүсү жана Евразия экономикалык бирлигине кириши, Кыргыз Республикасынын дүйнөлүк экономикага натыйжалуу интеграциясынын жагымдуу перспективаларын түзүү,

тышкы экономикалык иш-аракеттердин масштабынын, мүнөзүнүн жана формасынын өзгөрүшү бажы ишин өркүндөтүүнүн жана Кыргыз Республикасынын бажы кызматынын узак мөөнөттүү өнүгүү стратегиясын иштеп чыгуунун өбөлгөлөрүн түзөт.

Азыркы учурда бажы органдарынын жогорку сапаттагы иштөөсү натыйжалуу иштин, товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн сапатынын жогорулашынын, ошондой эле адамдардын жашоо деңгээлин жогорулатуунун негизги шарты болуп саналган жаңы технологияларды киргизүү абдан маанилүү. Бажы органдарынын мүнөздүү өзгөчөлүктөрүнүн бири инновация жана инновация менен көрсөтүлө турган инновациялык процесстерди киргизүү.

Ошентип, "инновация" термини "инновациянын акыркы натыйжасы, рынокто сатылган жаңы же өркүндөтүлгөн продукт, иш жүзүндө колдонулган жаңы же өркүндөтүлгөн технологиялык процесс" катары аныкталат.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Жарлыгы менен 2019-жыл «Региондорду өнүктүрүү жана өлкөнү санариптештирүү жылы», 2020-жыл – "Аймактарды өнүктүрүү, өлкөнү санариптештирүү жана балдарды колдоо жылы" деп жарыялаган.

Ошондой эле, 2019-2023-жылдарга Кыргыз Республикасынын Бажы кызматын өнүктүрүүнүн стратегиясы бажы кызматын өнүктүрүүнүн негизги багыттарын аныктаган жана орто мөөнөттүү мезгилге бажы ишин башкарууну өркүндөтүп, Кыргыз Республикасынын бажы тутумунун потенциалын жогорулатууга жана тышкы экономикалык ишмердүүлүктү өркүндөтүүгө багытталган.

Учурда Кыргыз Республикасынын бажы органдары саясий чөйрөдөгү бажы мамилелеринин акыркы үлгүлөрүн, башкаруучу чечимдердин натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн жаңы маалыматтык камсыздоону, ошондой эле тышкы экономикалык иш-аракеттерди жөнгө салууга багытталган заманбап схемаларды, адаптациялоону жана айлана чөйрөнүн динамикалык өзгөрүүлөрүнө жооп кайтарууну активдүү өздөштүрүүгө милдеттүү.

Заманбап экономикалык субъекттердин тышкы экономикалык иш-аракеттеринин акыркы үлгүлөрү менен байланышкан жаратылган инновациялык технологиялар бажы кызматынын мүнөзүндө кеңири өзгөрүүлөргө алып келет, бул Кыргыз Республикасынын бажы кызматтарынын көптөгөн аспектилерин өркүндөтүүнү талап кылды, бул тышкы сооданы мамлекеттик жөнгө салуунун натыйжалуу каражаты болуп калат. Бул аспектилерге негизинен бажы-логистикалык жана бажы-эсептешүү операциялары, бажы текшерүүсү, тобокелдиктерди башкаруу тутумун өркүндөтүү кирет.

Азыркы учурда бажы органдарынын тутумун өркүндөтүү бажы тутумунун бардык субъекттеринин ортосундагы кызматташууга, тышкы экономикалык иш-аракеттерди жүзөгө ашыруучу уюмдар, логистикалык компаниялар, бажы өкүлдөрү, ыйгарым укуктуу экономикалык операторлор, бажы терминалдарынын ээлери жана эксперттик уюмдар менен биргелешкен өнөктөштүк стратегияларын түзүүгө негизделиши керек.

Мындай өз ара аракеттешүү алмашуу каражаттарын жана технологияларын гана эмес, түзүмүн жана башкаруу тутумун модернизациялоо жаатында, бажы операцияларын жана башкаруу чечимдерин маалыматтык жактан камсыз кылуу, операциялардын чоң көлөмүн автоматташтыруу, башкарылуучу объекттерди идентификациялоо жаатында бир катар темаларды камтууга багытталышы керек. бажы адистерин даярдоону өркүндөтүү.

Бажы тармагындагы интеграция тышкы сооданын өсүшүнө байланыштуу. Анын сандык жана сапаттык мүнөздөмөлөрү бажы чөйрөсүндө башкарууну өркүндөтүүгө

багытталган жогорку натыйжалуу сунуштарды иштеп чыгуу үчүн бажы чөйрөсүндө интеграцияланган мамилелерди колдонуу зарылдыгын айгинелейт.

Тышкы сооданын өсүшү жана бажы органдарынын жүгү көбөйүп жаткан шартта бажы органдары үчүн акыркы маалыматтык тутумдарды жана технологияларды колдонуу барган сайын маанилүү болуп баратат, анткени бул бажы администрациясынын маселелерин натыйжалуу чечүүгө мүмкүндүк берет. Алардын катарында:

- бажылык көзөмөл жаатындагы бажы операцияларын, анын ичинде бажы жагынан жол-жоболоштуруу процессинде эксперименталдык электрондук технологияларды колдонуу менен жөнөкөйлөтүү жана тездетүү;
- тобокелдиктерди тескөөнү өнүктүрүү;
- тышкы экономикалык иш-аракеттердин катышуучулары жана башка адамдар жөнүндө маалыматтарды топтоо;
- айрым бажы жол-жоболорун жүргүзүүгө кызыккан бардык адамдар, анын ичинде чет өлкөлүк органдар менен маалымат алмашуу ылдамдыгын жогорулатуу.

Заманбап экономикалык субъекттердин тышкы экономикалык иш-аракеттеринин акыркы үлгүлөрү менен байланышкан түзүлгөн инновациялык технологиялар бажы кызматынын мүнөзүндө кеңири өзгөрүүлөргө алып келди, бул Россиянын бажы кызматтарынын көптөгөн аспектилерин өркүндөтүүнү талап кылды, бул тышкы сооданы мамлекеттик жөнгө салуунун натыйжалуу каражаты болуп калат. Бул аспектилерге негизинен бажы-логистикалык жана бажы-эсептешүү операциялары, бажы текшерүүсү, тобокелдиктерди башкаруу тутумун өркүндөтүү кирет.

Азыркы учурда бажы органдарынын тутумун өркүндөтүү бажы тутумунун бардык субъекттеринин ортосундагы кызматташууга, тышкы экономикалык иш-аракеттерди жүзөгө ашыруучу уюмдар, логистикалык компаниялар, бажы өкүлдөрү, ыйгарым укуктуу экономикалык операторлор, бажы терминалдарынын ээлери жана эксперттик уюмдар менен биргелешкен өнөктөштүк стратегияларын түзүүгө негизделиши керек. Мындай өз ара аракеттешүү алмашуу каражаттарын жана технологияларын гана эмес, түзүмүн жана башкаруу тутумун модернизациялоо жаатында, бажы операцияларын жана башкаруу чечимдерин маалыматтык жактан камсыз кылуу, операциялардын чоң көлөмүн автоматташтыруу, башкарылуучу объекттерди идентификациялоо чөйрөсүндө дагы кеңири чөйрөнү камтууга багытталышы керек. бажы адистерин окутуунун натыйжалуулугун жогорулатуу. Бажы тармагындагы интеграция тышкы сооданын өсүшүнө байланыштуу. Анын сандык жана сапаттык мүнөздөмөлөрү бажы чөйрөсүндө башкарууну өркүндөтүүгө багытталган жогорку натыйжалуу сунуштарды иштеп чыгуу үчүн бажы чөйрөсүндө интеграцияланган мамилелерди колдонуу зарылдыгын айгинелейт.

Инновациялык бажы технологияларын колдонууда бажы органдарынын ишинин натыйжалуулугун жогорулатуунун негизги багыттары болуп төмөнкүлөр саналат: ар кандай деңгээлдеги бажы органдарынын ортосунда электрондук документ жүгүртүүнү камсыз кылуу, автоматташтырылган тутумду бажы органдары тарабынан колдонулган аналитикалык программалык каражаттар менен интеграциялоо, ошондой эле чечим кабыл алууну талдоонун жана колдоонун заманбап математикалык ыкмалары; структуралык жылыштарды анализдөө ыкмалары жана кырдаалды моделдөө.

Колдонулган адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын Бажы кодекси. – Бишкек. №87, 2004.

List of used literature:

1. The Customs Code of the Kyrgyz Republic. - Bishkek. №87, 2004.

Рецензент: к.э.н. Шакирова К.К.

УДК 336/6 (575/2)

DOI 10.33514/BK-1694-7711-2020-1-72-77

Чыналиев Данияр Таалайбекович

Эл аралык Укук, Каржы жана Бизнес Башкаруу Академиясынын Укук бөлүмүнүн
магистранты

Чыналиев Данияр Таалайбекович

магистранта кафедры юриспруденции Международной академии управления права,
финансов и бизнеса

Chynaliev Daniyar Taalaibekovich

Master's student of the Department of Law of the International Academy of Management of Law,
Finance and Business

ИШКЕРДҮҮЛҮК ИШИНЕ МАМЛЕКЕТТИК КӨЗӨМӨЛДӨӨ

**ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОНТРОЛЬ ЗА ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ**

STATE CONTROL OVER BUSINESS ACTIVITY

Аннотация: Бул макалада, ишкердик ишти мамлекеттик көзөмөлдөө менен байланышкан маселелер каралат. Ишкердик ишти көзөмөлдөө менен байланышкан ар кандай мамлекеттик чаралардын өзгөчөлүктөрү дагы каралган.

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы, связанные с государственным контролем над предпринимательской активностью. Особенности проведения различных мероприятий государством, связанных с контролем предпринимательской деятельности.

Annotation: This article discusses issues related to state control over business activity. Features of various state measures related to the control of business activity.

Негизги сөздөр: көзөмөлдөө, мамлекет, ишкер, иш-аракет, текшерүү, байкоо жүргүзүү, ишке ашыруу.

Ключевые слова: контроль, государство, предприниматель, деятельность, проверка, наблюдение, реализация, функция.

Key words: control, state, entrepreneur, activity, verification, observation, implementation, function.